

# Από τα κλέφτικα στα αστικά ήθη

Ενας τόμος αφιερωμένος στον **Αλέξη Πολίτη**. Φιλολόγοι και ιστορικοί ξαναβλέπουν δύο αιώνες ελληνικής γραμματείας



**Λόγος και χρόνος στη νεοελληνική γραμματεία (18ος - 19ος αιώνας)**

Πρακτικά συνεδρίου προς τιμήν του Αλέξη Πολίτη. Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης (ΠΕΚ), 2015, σελ. 842



ΤΗΣ **ΛΙΖΥΣ ΤΣΙΡΙΜΑΚΟΥ**

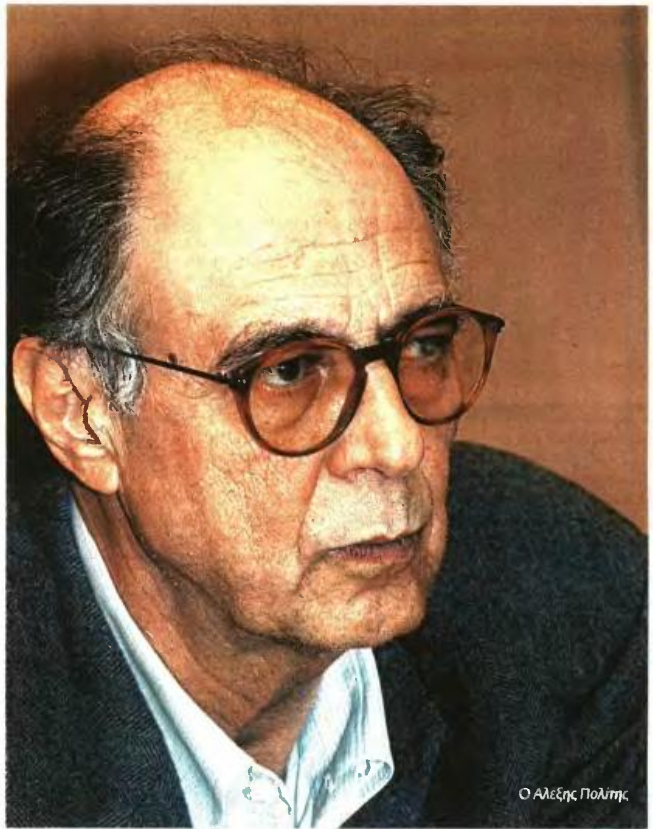
«**Ε**ίνα παιδιά πολλών ανθρώπων τα λόγια μας»: ο σεφρερικός στίχος μοιάζει να αιωρείται πάνω από σχεδόν κάθε αφιερωματικό τόμο, όπου διασταυρώνονται γενιές, φίλοι, μαθητές, δάσκαλοι, οφειλές και δωρεές. Στον παρόντα τόμο συγκεντρώνονται τριάντα δύο ανακινώσεις που ακούστηκαν τον Απρίλιο του 2013 στο Ρέθυμνο, σε συνέδριο προς τιμήν του Αλέξη Πολίτη. Είναι μικρότερα ή μεγαλύτερα κείμενα φιλολόγων και ιστορικών, μοιρασμένα σε τέσσερις ενότητες που αποτυπώνουν τα ερευνητικά ενδιαφέροντα και τα πεδία στα οποία κινείται ο τιμώμενος, αλλά και οι συμμετέχοντες σε αυτή την επιστημονική συναξη (Δημοτικό τραγούδι, *Στα χρόνια του Διαφωτισμού*, *Τάσεις και ρεύματα στον ύστερο 19ο αιώνα*). Προηγούνται τέσσερις φίλοι, συναδελφικοί χαιρετισμοί (από τον Σπύρο Αοδραχά, τον Γρηγόρη Σπυράκη, τον Mario Vitti και τον Στέφανο Κακλαμάνη) και, στο τέλος, παρατίθεται η αντανάφηση του Αλέξη Πολίτη καθώς και η αναλυτική εργογραφία του. Το σύνολο συμπληρώνεται από ένα λειτουργικό ευρετήριο, πάντα χρήσιμο εργαλείο σε παρόμοια πολυκείμελα βιβλία.

Ο κριτικός έλεγχος και η ιστορική προοπτική διαφαίνονται από τον γενικό τίτλο του συνεδρίου και κυριαρχούν στα ερχοζόμενα θέματα είτε πρόκειται για την αποτύπωση (και, εν πολλοίς, την αλλοίωση, νόθευση) ενός προφορικού είδους, όπως το δημοτικό τραγούδι στη γραπτή παράδοση, είτε για τη μετάβαση από την εποχή των Φώτων στα εθνορομιατικά χρόνια και την αστικοποίηση της ελληνικής κοινωνίας, είτε για τους μηχανισμούς νοσηματοδότησης και ανάγνωσης του πρόσφατου και απότερου παρελθόντος που έθεσαν σε λειτουργία οι Έλληνες προκειμένου να διαμορφώσουν (ή να επινόησουν) μια εθνική συνείδηση κατά τον κρίσιμο 19ο αιώνα. Σε γενικές γραμμές, τα κείμενα αναπαικίζονται τα αεθλά προβλήματα της νεοελληνικής έρευνας εμπλουτίζοντας με τεκμηριωτικά ευρήματα, με μεθοδικές προτάσεις εργασίας και με δραστηκές προσεγγίσεις ή αναψληφάσεις παλαιότερα δεδομένα. Περισεμένα από το

φίλτρο του ιστορικού χρόνου, αποκαθαμένα από την οξείδαση της επικαιρότητας τους, τα γεγονότα παρουσιάζουν και άλλες συνδεσμολογίες πλην των γνωστών, προβάλλονται σε νέες σειρές, οι πηγές και οι μαρτυρίες ανασηματοδοτούνται, επανερμηνεύονται και αποκοτιών άλλη αφηγηματική ανασα.

### Πληθυντικά προσέγγιση

Ο Φωριέλ Λοιπόν και το δημοτικό τραγούδι, αλλά και ο μεγάλος σεισμός της Σαντορίνης (1650) ιστορημένοι από τον Καιοάριο Δαπόντε: οι πανούργες χήρες του νεοελληνικού Διαφωτισμού (καταγραφή των σχετικών γκολντοικών μεταφράσεων και διασκευών στο θέατρο της εποχής, στα φαναριώτικα κυρίως κυκλώματα) η διαμόρφωση της έννοιας του κοινού (publicum) και η πρόθεση του δημοσίου διαλόγου, όπως αναδεικνύονται μέσα από τη δεκαετή κυκλοφορία και απήχηση (1811-1821) του *Λόγιου Ερημί*, περιοδικού ακόμη υπομελετημένου σε σχέση με τον νευραλγικό ρόλο που έπαιξε σε μια ιστορικά ζορική συγκυρία: το κοραϊκό χιούμορ: η φιλοπαίγμων, ευτράπελη, «αστεία» τάση του λογιού που βδελυσσοταν τον τύπο του «αγέλαστου σοφού» οφειλόμενα κατά πολύ στη χιούμη του καταγωγής, στα «μετωρίσματα» και στην ανταλλαγή ευτράπελων ή αθυρόστομων παειργμάτων μεταξύ των συμπαιρωτών του, αλλά και στην εντατική μελέτη των αριστοφανικών κωμωδιών, του Πετρώου και άλλων ερεχόντων σατιρωτών της αρχαιότητας ή της νεωτερικότητας: ο κριμαϊκός πόλεμος και ο πόλεμος των κροινών στην Πόλη: μια καταγραφή του εκφραγασμού των οθωμανικών ηθών, του εξευρωπαϊσμού της Πολιτικής κοινωνίας στα χρόνια αυτά, όπως την αποτυπώνει κυρίως ο Μιχαήλ Χουρμούζης στην κωμωδία *Μαλακώρ* – ο τίλος παραπέμπει στη νέα φρενήρη μόδα της τουρωλής φούστας που κατακρίρισε τον γυναικείο πληθυσμό («Κι άρχισαν να φορούν καπέλα με κοκορόφτερα, να μακιγάρωνται με στρώματα σουβά, να βάζουν κορσέδες και να κυκλοφορούν με μαλακώρ τεράστια σαν τις τέντες των Τουρκμένων»). Και αόκνη, επανειλημμένη για το «κρυφό σχολειό», για την πείση στον καιρό του '21 ή την απήχηση του αγώνα στην πεζογραφία, για τη θεματική της λιστείας, την κριτική στην αστικορομαντική κοινωνία



Ο Αλέξης Πολίτης

**Κείμενα φιλολόγων και ιστορικών, μοιρασμένα σε τέσσερις ενότητες που αποτυπώνουν τα ερευνητικά ενδιαφέροντα και τα πεδία στα οποία κινείται ο τιμώμενος, αλλά και οι συμμετέχοντες σε αυτή την επιστημονική συναξη**

της νεοελληνικής σπουδής. Η συνεχόμενη μαθητεία στον διημαρικό περίγυρο στα χρόνια της δικτατορίας στο Παρίσι διευρύνει και εμβαθύνει τους στόχους αυτής της προσπάθειας. Ακολουθεί στα χρόνια της μεταπολίτευσης η θητεία στο ΚΝΕ (Κέντρο Νεοελληνικών Ερευνών) του ΕΙΕ, η ενεργή συμμετοχή στις εργασίες του *Μνήματα, του Ερρασιώτη*, στα θερινά σεμινάρια της Σύρου: συλλογικές προσπάθειες, με δυσκολίες αλλά και πείρισμα στοχοπροσώλληση που δημιουργούν θεσμούς και επιστημονικές σταθερές. Από το 1989 και εφεξής, νέα καθηκόμενα, νέες προκλήσεις: το Ρέθυμνο, η Φιλοσοφική Σχολή του, η Βιβλιοθήκη του, το πέραςμα από τα δελτία στον υπολογοιστή, το επίτευγμα της ψηφιακής *Ανέμης*.

Το καταληκτικό αυτό κείμενο μοιάζει με απολογισμό, αλλά δεν είναι. Διακρίνει κανείς το κέφι, την αισιόδοξη διάθεση, το ερευνητικό μεράκι και την ανάγκη για διαρκή διάλογο ενός ανθρώπου «τυχερού» μεν, αλλά που συνέργησε αποφασιστικά στην όποια τύχη του, τη συνδιαμόρφωσε και συνεχίζει αεί διδασκόμενος να διδάσκει, να βέπει ερωτήματα, να ψάχνει απαντήσεις, κοντολογίς, να ερευνά.

Πολύτιμος σύμμεκτος τόμος – αυτό που εννοούμε όταν λέμε «βιβλίο αναφοράς».

του νεοσύστατου ελληνικού κράτους, για την πθογραφία, για τον ελληνοκεντρισμό του Περικλή Γιαννόπουλου. Κείμενα που κινούνται στη ρότα της αναβωρής και της απομύθευσης, όχι για να επιβάλουν νέα εξηγητικά σχήματα και να κλονίσουν συθέτα αλλοτινές αξιολογικές πεποιθήσεις, αλλά να *κατανοήσουν* πληρστερα τις εποχές, τα πρόσωπα, τους θεσμούς, τις ατομικές και συλλογικές χειρονομίες, τις έντονες παρουσίες και τις ηχηρές αποουσίες. Εκλογικεύονται, συνδυάζοντας, αναδομώντας νηφάλια και μεθοδικά τα σκόρπια, αποπασματικά ή ιδεολογικοποιημένα «κλειστά» αφηγήματα, οι εισηγήσεις επιδιώκουν (και σε μεγάλο βαθμό κατορθώνουν) να αποδώσουν στην ακαδημαϊκή κοινότητα και στο ευρύ αναγνωστικό κοινό μια πολυπρισματική, πολύχρωμη, πληθυντική προσέγγιση των δύο αιώνων της

νεοελληνικής γραμματείας που αναφέρονται στον τίτλο του τόμου.

### Εξομολογητικό κείμενο

Ο φίλος, προσωπικός λόγος προλογίζει αλλά και επιλογίζει, όπως προαναφέρθηκε, το βιβλίο: σε ένα εξομολογητικό κείμενο («Τα καλά περιβάλλοντα»), ο Αλέξης Πολίτης αυθιτορείται και εκθέτει με τη γνωστή αφηγηματική του χάρη τη διαδρομή του, κατατάσσοντας τον εαυτό του στο κατ'«τυχερούς» ανθρώπους. Τα καλά περιβάλλοντα που τον διαμόρφωσαν είναι το Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο, η Φιλοσοφική Σχολή του και οι δάσκαλοι που συνάντησε εκεί, το Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών (ΕΙΕ) αργότερα και η διαστάρωση στον Κ. Θ. Δημαρά κι ένα ομάδα νέων επιστημόνων (φιλολόγων και ιστορικών) που φιλοδοξούσαν να αναπροσανατολίσουν

*Η κυρία Λίζυ Τσιριμάκου είναι καθηγήτρια στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*